

5. World Society and the Nation-State / J.W. Meyer, B. John, M. Th. George, F. O. Ramirez. *American Journal of Sociology*. 1997. № 1(103). P. 144–181. DOI: <https://doi.org/10.1086/231174>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-18>

МЕЖІ І ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ: ПРОТИДІЯ «РУССКОМУ МИРУ» В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Бойченко М. І.

*доктор філософських наук, професор,
в.о. завідувача кафедри української філософії та культури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Культура скасування постає як публічне встановлення справедливості у не-інституційний спосіб. Ця культура, як правило, не підтримується владними інституціями, але як правило починає поширюватися там, де ці інституції виявляються надто повільними, частковими або взагалі неспроможними у задоволенні потреби певних соціальних спільнот у встановленні або відновленні справедливості. Таке трапляється або внаслідок прогалин у законодавстві, його застарілості або неефективному його застосуванні: там, де не діє закон, починає включатися «народне» правосуддя. Таким чином, у демократичних країнах культура скасування рідко коли може тривати довго: або зазнає змін законодавство, або ж представники закону починають кваліфікувати дії представників культури скасування як злочин і діяти відповідно.

Наприклад, дії членів сумновідомого Ку-Клукс-Клану, як і інші прояви так званих «судів Лінча», цілком можна розглядати як прояви культури скасування, адже вони здійснювалися, як правило, з певних доволі типових причин – у випадку Ку-Клукс-Клану як дії деяких білих з південних штатів щодо чорних (рабів або вільних людей) [10]. Там, де закон не дозволяє карати – чи то взагалі, чи вимагає попереднього розслідування і змагального захисту інтересів сторін – коли це з певних причин натовпу видається зайвим або надмірним, він подеколи звертається до самосуду. Звісно, такі дії є прямим порушенням закону і самі мають бути покарані не лише як злочин проти тих, чию провину

ще не доведено, але і як злочин проти самого закону – як неповага до нього.

На Гаїті навпаки свого часу відбувся заколот представників чорної раси проти усіх білих, в результаті якого було винищено практично усіх представників білої раси і встановлено владу представників раси чорної [7]. З того ситуація там дещо пом'якшилася, однак не можна бути впевненими, що остаточно. Однак, у момент здобуття влади феномен культури скасування практично зникає, про що буде сказано окремо дещо нижче. В Україні свого часу опришки [3] і гайдамаки [5] також могли розглядатися як приклад крайніх форм культури скасування панів – польських та російських.

Водночас, сучасна культура скасування постає переважно у більш цивілізованих формах, лише зрідка у своїх екстремумах нагадує криваві бунти пригнічених у минулі часи [8].

Якщо ж сама влада починає звертатися до методів культури скасування, то це вже ніяка не культура скасування, а державний терор, характерний для тоталітарних режимів. Класичним прикладом є діяльність ВЧК-ОГПУ-НКВД-МГБ-КГБ в СРСР, які влаштовували полювання на «ворогів народу», «кулаків», «космополітів», «бандерівців», «дисидентів» та численних інших «неугодних» для режиму [6]. Аналогічні і навіть страшніші речі відбувалися і у нацистській Німеччині, і у мілітаристській Японії, а у Камбоджі періоду правління червоних кхмерів було знищено більшу половину населення країни за різними формальними ознаками.

Однак, у багатьох випадках сучасна культура скасування виконує важливу функцію, яка доповнює і підсилює дію чинного законодавства, не порушуючи його. У демократичних суспільствах культура скасування добре показала себе у правозахисних рухах, таких як BLM [11] та MeToo [9]. Там, де законодавство частково знаходиться під впливом злочинців, культура скасування виявляється незамінною.

Ще більш радикальне і важливе значення відіграє культура скасування під час війни. У демократичних країнах законодавство захищає права усіх, навіть злочинців та їхніх посіпак – що в принципі є справедливим, адже і злочинець має права людини. Але у ситуації дії п'ятої колони і підтримки дій агресора зрадниками і диверсантами всередині самої країни вкрай важливо дотримуватися інформаційної і культурної гігієни. А тому там, де держава мусить стримувати себе, відповідальність на себе у протидії поплічникам ворога-агресора бере на себе активна частина патріотично налаштованого громадянського суспільства.

Такою є ситуація в Україні після 24 лютого 2022 року – після початку повномасштабного вторгнення військ російської федерації

в Україні. Втім, така культура скасування «руського мира» почала формуватися в Україні ще задовго до цієї війни. Певною мірою можна сказати, що вона вже триває століттями, то дещо згасаючи, то розгораючись знову. За великим рахунком, культура скасування «руського мира» в Україні є значною і невід’ємною частиною виконання завдань деколонізації України [2]. У цьому сенсі культура скасування «руського мира» в Україні має дуже значний емансипативний потенціал. Водночас, не слід забувати про ризики і небезпеки зловживання культурою скасування – вони стосуються культура скасування «руського мира» в Україні так само, як і будь-якої іншої культури скасування. Запобіжником для таких виходів за межі прийнятного для культури скасування завжди є критичне мислення [1; 4] – передусім у самих носіїв культури скасування, але і у суспільстві загалом.

Література:

1. Бойченко М. Історичне становлення інституційних засад критичного мислення: ідейний, освітній, правовий та політичний виміри. *Філософія освіти*. 2014. Том 15. № 2. С. 80–97.
2. Бойченко М. Основні напрями протидії «руському миру» в Україні: завдання деколонізації. *Філософія освіти*. 2024. Т. 29. № 2. С. 60–77.
3. Вегеш М., Вегеш І., Палінчак М., Голонич Я. *Дослідник Олекси Довбуша і карпатських опришків. Життєвий шлях і наукова діяльність академіка Володимира Грабовецького. Спогади. Епістолярна спадщина. Вибрана бібліографія (1928–2015)*. Academic publishing Fairmont, 2020. 562 с.
4. Конверський А. Є. *Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей*. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
5. Кушнір О. О. *Гайдамацький рух 1715–1760-х рр.: перебіг та сприйняття сучасниками* : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. 217 с.
6. Фельштинський Ю., Попов В. *Від Червоного терору до мафіозної держави: спецслужби Росії в боротьбі за світове панування (1917–2036)*. 2-ге вид. / пер. з рос. С. Громенко. Київ : Наш Формат, 2022. 624 с.
7. Geggus D. The Haitian Revolution: New Approaches and Old. *Proceedings of the Meeting of the French Colonial Historical Society*. 1994. Vol. 19. Pp. 141–155.
8. Marsh H. *Cancel Culture Conundrum*. Honors College at the University of Mein. Spring 5-2022. Pp. 1–84.

9. Modrek S., Chakalov B. The #MeToo Movement in the United States: Text Analysis of Early Twitter Conversations. *Journal of Medical Internet Research*. 2019. Vol. 21. No. 9, e13837.

10. Seltzer R., Lopes G. M. The Ku Klux Klan: Reasons for Support or Opposition Among White Respondents. *Journal of Black Studies*. 1986. Vol. 17. No. 1. Pp. 91–109.

11. Walker S., Strong C., Wallace D., Sriprakash A., Tickle L., and Sudien T. Special Issue: Black Lives Matter and Global Struggles for Racial Justice in Education. *Comparative Education Review*. 2021. Vol. 65. No. 1. Pp. 196–198.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-19>

ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ВІЙНИ. НОТАТКИ ПРО ДОСВІД, ЯКОГО НЕ ПРОСИВ

Гладишко К. С.

студентка IV курсу

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Я думаю, що дана проблема є дуже резонуючою для більшості, якщо не для кожного. На сьогодні вирішення проблеми не передбачене, є лише природна реакція – ігнорування. Уникнення – це не поганий метод, якщо він є тимчасовим, адже на якісну довгострокову перспективу уникнення не працює. Ці тези, це скоріше роздуми про майбутнє, оскільки нерв української дійсності оголений на максимум. Та я широ переконана, що етап горювання та скорботи – це частина процесу відпускання. Тож питання, як дистанціюватися від «русского міра» при цьому не дистанціюватися від власного досвіду, який повинен бути привласнений?

При запереченні та ігноруванні того, що більшість українців тим чи іншим чином емоційно-чуттєво пов'язана з російською культурою, ми підходимо до такої проблеми: в українській культурі за бортом опиняється значний пласт буттєвого досвіду українців.

До прикладу, ми маємо викинутий за борт та заклеюваний досвід людей, що були народжені в Радянському союзі, виховані в рамках радянської-соціалістичної ідеології, котрі жили певну кількість часу